

Цивільне право

УДК 346.91

Печений Олег Петрович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права № 1

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Печеный Олег Петрович

кандидат юридических наук,

доцент кафедры гражданского права № 1

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Pecheniy Oleg

Candidate of Law,

Associate Professor of the Department of Civil Law No.1

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-1480-1864

Вартовнік Оксана Миколаївна

магістрантка

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вартовник Оксана Николаевна

магистрантка

Института подготовки кадров для органов юстиции Украины

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Vartovnik Oksana

Master of Science of the

Personnel Training Institute for the Bodies of Justice of Ukraine

Yaroslav Mudryi National Law University

**НЕДІЙСНІСТЬ РІШЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ТОВАРИСТВА:
АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ
НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ РЕШЕНИЙ ОБЩИХ СОБРАНИЙ
ОБЩЕСТВ: АНАЛИЗ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ
INVALIDITY OF DECISIONS OF GENERAL MEETINGS OF
SOCIETIES: ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE**

Анотація. У статті досліджуються питання діяльності господарських товариств, їх органів, спори, що виникають у зв'язку із здійсненням корпоративних прав, проведенням загальних зборів, прийняття ними рішень, їх оскарженням у судовому порядку, а також дотримання правил, що мають значення для засновників і учасників господарських товариств. Досліджуються спірні ситуації щодо дотримання процедури скликання та проведення загальних зборів, їх вплив на прийняття рішень, їх правомірність. Порушені корпоративні права учасника захищаються шляхом визнання недійсним рішення загальних зборів як вищого органу товариства. Проведений аналіз судової практики доводить, що найбільш поширеним способом захисту корпоративних прав є саме такий спосіб.

У статті окреслено проблемні аспекти спорів про визнання недійсними рішень загальних зборів господарських товариств. Проаналізовано окремі підстави визнання недійсними рішень загальних зборів товариств, виявлено недоліки їх законодавчого регулювання та особливості практичного застосування господарськими судами різних інстанцій, особливо касаційним судом.

Проведене у статті дослідження містить аналіз і узагальнення судової практики вирішення корпоративних спорів, за результатами чого виявлено суперечності у підходах судів до правозастосування з огляду на

позиції Верховного Суду, що дозволило опрацювати рекомендації щодо удосконалення судової практики.

Українське корпоративне право, залишає простір для пошуку нових рішень і ідей щодо захисту у корпоративних правовідносинах, незважаючи на останні законодавчі новели. У статті окреслено шляхи розвитку судової практики з використанням, зокрема, порівняльно-правового, діалектичного і прикладного методів. Так, основою для вдосконалення правового регулювання даної категорії корпоративних спорів мають стати напрацювання сформованої судової практики Верховного Суду. Зроблено акцент на таких проблемних питаннях, хто може бути суб'єктом при зверненні до суду із позовом про визнання недійсним рішення, відповідно, яким є коло позивачів і відповідачів, наводяться і аналізуються справи у яких позивачами є не тільки учасники товариств, а й їх правонаступники (спадкоємці). Досліджені особливості застосування у судовій практиці спеціальної позовної давності до вимог при недійсності рішень загальних зборів, особливо у контексті застосування спеціальної позовної давності до відносин, які виникли раніше.

Ключові слова: рішення загальних зборів товариства, порушення корпоративних прав, недійсність рішення, загальні збори.

Анотація. В статье исследуются вопросы деятельности хозяйственных обществ, их органов, споры, возникают в связи с осуществлением корпоративных прав, проведением общего собрания, принятия ими решений, их обжалованием в судебном порядке, а также соблюдение правил, имеющие значение для учредителей и участников хозяйственных обществ. Исследуются спорные ситуации по соблюдению процедуры созыва и проведения общего собрания, их влияние на принятие решений, их правомерность. Нарушены корпоративные права участника защищаются путем признания недействительным решения общего

собрания как высшего органа общества. Проведенный анализ судебной практики показывает, что наиболее распространенным способом защиты корпоративных прав является именно признание недействительным решение общего собрания компании.

В статье обозначены проблемные аспекты споров о признании недействительными решений общего собрания хозяйственных обществ. Проанализированы отдельные основания признания недействительными решений общего собрания обществ, выявлены недостатки их законодательного регулирования и особенности практического применения хозяйственными судами различных инстанций, особенно кассационным судом.

Проведенное в статье исследование содержит анализ и обобщение судебной практики разрешения корпоративных споров, по результатам чего выявлены противоречия в подходах судов к правоприменению учитывая позиции Верховного Суда, что позволило разработать рекомендации по совершенствованию судебной практики.

Украинские корпоративное право, оставляет пространство для поиска новых решений и идей по защите в корпоративных правоотношениях, несмотря на последние законодательные новеллы. В статье намечены пути развития судебной практики с использованием, в частности, сравнительно-правового, диалектического и прикладного методов. Так, основой для совершенствования правового регулирования данной категории корпоративных споров должны стать наработки сложившейся судебной практики Верховного Суда. Сделан акцент на таких проблемных вопросах, кто может быть субъектом при обращении в суд с иском о признании недействительным решения, соответственно, каков круг истцов и ответчиков, приводятся и анализируются дела в которых истцами являются не только участники обществ, но и их правопреемники (наследники). Исследованы особенности применения в

судебной практике специальной исковой давности к требованиям при недействительности решений общего собрания, особенно в контексте применения специальной исковой давности к отношениям, возникшим ранее.

Ключевые слова: *решение общего собрания общества, нарушение корпоративных прав, недействительность решения, общее собрание.*

Summary. *The article examines the activities of companies, their bodies, disputes, delves in connection with the exercise of corporate rights, holding a general meeting, making decisions, appealing to the courts, as well as compliance with rules relevant to the founders and participants of companies. Disputed situations on observance of the procedure of convening and holding a general meeting, their influence on decision-making, their legitimacy are studied. Violated corporate rights of the participant are protected by invalidating the decision of the general meeting as the highest body of society.*

The article identifies the problematic aspects of disputes over the invalidation of decisions of the general meeting of companies. Some grounds for invalidating the decisions of the general meeting of companies are analyzed, the shortcomings of their legislative regulation and the peculiarities of practical application by economic courts of various instances, especially the court of cassation, are revealed.

The study conducted in the article contains an analysis and generalization of judicial practice in resolving corporate disputes, which revealed inconsistencies in the approaches of courts to law enforcement, taking into account the position of the Supreme Court, which allowed to develop recommendations for improving judicial practice.

Ukrainian corporate law leaves room for finding new solutions and ideas for protection in corporate relations, despite the latest legislative novelties. The article outlines the ways of development of judicial practice using, in particular,

comparative law, dialectical and applied methods. Thus, the basis for improving the legal regulation of this category of corporate disputes should be the experience of the existing case law of the Supreme Court. Emphasis is placed on such problematic issues as to who can be the subject when applying to the court for invalidation of the decision, respectively, what is the range of plaintiffs and defendants, cases are presented and analyzed in which the plaintiffs are not only members but also their successors (heirs) . Peculiarities of application of special statute of limitations to claims in case of invalidity of decisions of the general meeting, especially in the context of application of special statute of limitations to the relations which have arisen earlier are investigated.

Key words: *resolution of the general meeting, violation of the corporate rights, the invalidity decision, a general meeting.*

Постановка проблеми. У разі порушення корпоративного права учасника особливе значення серед способів захисту відводиться визнанню недійсними рішень загальних зборів господарського товариства. Втім, сучасна судова практика є доволі фрагментарною і динамічною, що зумовлює необхідність здійснення узагальнюючого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання захисту корпоративних прав, в тому числі шляхом визнання недійсними рішень загальних зборів, досліджували у своїх працях В. А. Васильєва [1], В. В. Луць [2], І. В. Спасибо-Фатєєва [2] та інші видатні науковці. Однак проблематика визнання недійсними рішень загальних зборів господарських товариств, попри її актуальність на практиці, залишається недостатньо дослідженою в науці та розкривається здебільшого не як самостійний об'єкт дослідження, а в комплексі з іншими аспектами корпоративного права та корпоративних спорів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У межах дослідження доцільно навести приклади оптимальних підходів, закладених

у рішеннях Верховного Суду у справах, де наводяться відповідні розсуди щодо певних наскрізних проблем у площині охорони і захисту корпоративних прав. Метою цієї статті є аналіз особливостей спорів про визнання недійсними рішень загальних зборів господарських товариств, виявлення недоліків їх правового регулювання та окремих проблем практичного застосування. У зв'язку із запровадженням у цивільне законодавство норми про спеціальну позовну давність до вимог про визнання недійсним рішень загальних зборів дана новела потребує аналізу.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що при розробці окремих підходів, тенденцій і пропозицій потрібно слідувати тенденціям судової практики, в якій концентруються і генеруються головні завдання, вирішення яких перебуває у прямій залежності від напрацювань у доктрині і, відповідно, від запропонованих науковим співтовариством технік і способів вирішення проблемних ситуацій, що втілюються у законодавстві.

З моменту створення Верховний Суд (далі - ВС) займав ініціативну позицію та розробляв нові методи вирішення судових спорів у сфері корпоративних правовідносин.

Слід виділити наступні сфери корпоративних відносин, ВС визначив досить вагомі для правозастосувачів правові позиції.

1. Проблема правомочності загальних зборів. Використання формули голосування "більшість від присутніх".

Довгий час вимога наявності кворуму для загальних зборів була законодавчо закріплена імперативом, відповідно відсутність кворуму була підставою для безумовної недійсності їх рішень.

Після прийняття нового закону про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю (далі – ТзОДВ) підхід законодавця змінився, але стало дискусійним питання про те, чи може компанія, товариство передбачити необхідність кворуму в своїх статутах, тобто насправді

відступити від існуючого закону. На перший погляд, питання не здається суперечливим, але судова практика не є чіткою.

Наприклад у справі № 927/242/19 [4] ВС вказав, що зміни дозволяють встановлення у статутах товариств (у статутному капіталі яких відсутня державна частка) іншого відсотку голосів учасників, необхідного для повноважності зборів учасників, і наявність іншого відсотку кворуму (60%), затвердженого до прийняття закону про внесення змін, наразі не суперечить законодавству. Іншими словами, за останні роки, до прийняття нового закону, була сформована наступна практика: зазвичай кворум становить 50% + 1 голос, а учасники можуть його змінити. У разі недосягнення кворуму, рішення, прийняте на загальних зборах акціонерів, буде визнано судом недійсним та скасовано.

Однак сьогодні залишається питання, чи є встановлення кворуму в статуті законним, і чи може відсутність кворуму бути причиною скасування (недійсності) рішення загальних зборів в судовому порядку.

У справі № 922/298/19 [5] Верховний Суд, з метою перевірки дійсності положень статуту компанії, а отже, їх застосовності до спірних правовідносин, встановив що загальні збори, що відбулись 28 вересня 2018 року, могли б вважатись дійсними лише за умови, що такий відсоток було досягнуто еквівалентом присутніх учасників. Недосягнення ж такого відсотку становило безумовну підставу для недійсності прийнятих рішень.

З аналізованої практики слід зробити висновок, що кворум у перехідний період застосовувався, якщо положення статуту були прийняті до набрання чинності Законом "Про ТзОДВ" та відповідали положенням, чинним на момент прийняття цього закону.

Втім, останні позиції ВС є не менш цікавими. У справі № 910/9853/19, апеляційний суд вказав на два основні моменти. Рішенням Конституційного Суду України № 1-рп / № 99 від 9 лютого 1999 р. встановлено, що принцип незворотності законів і підзаконних актів у часі

міститься в частині першій ст. 58 Конституції України та цей принцип слід розуміти так, що до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. Іншими словами, закінчення строку дії Закону «Про господарські товариства» для товариств з обмеженою відповідальністю не призведе до автоматичного скасування і втрати чинності статуту або окремих його положень, за умови, що оновлені положення будуть прийняті відповідно до чинного законодавства. Однак, у цій справі кворум встановлювався ще у статуті, у редакції, ухваленій до прийняття Закону України "Про ТзОДВ", тому не можна бути впевненим, що *встановлення кворуму у нових статутах, на думку суду, не буде суперечити законодавству.*

Можна припустити, що кворум, встановлений між учасниками товариства, як і раніше буде гарантією проти свавілля та умовою недійсності рішень зборів учасників (акціонерів). Мінімальний поріг для будь-якого рішення становить 50% + 1 голос, що саме по собі є надійним засобом для запобігання неправомірним діям.

Досить різноманітне регулювання присутнє у корпоративному праві іноземних держав. Так, німецьке законодавство не передбачає вимоги про кворум для зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю, і рішення, як правило, ґрунтується на принципі "більшістю присутніх" (стаття 47 Закону про німецькі товариства з обмеженою відповідальністю) [6]. У Великобританії, якщо законом не передбачено інше, на зборах акціонерів щонайменше однієї компанії повинні бути присутніми принаймні двоє людей. Рішення на очних загальних зборах акціонерів > 50% голосів учасників (в деяких випадках -> 75%). Ці правила передбачені ст. ст. 281-283 та 318 Закону про британські компанії [7].

Корпоративне право Польщі загалом визнає легітимність зборів акціонерів, незалежно від розміру частки у статутного капіталі присутніх. Як і в Україні, законодавчо не встановлений мінімальний кворум щодо

кількості голосів. Рішення загальних зборів акціонерів вимагає більшості всіх голосів, але інше може бути встановлено статутом ((ст. 241, 245 польського Кодексу про комерційні компанії [8]).

Хоча принцип "більшості присутніх" використовується в інших країнах, і учасники можуть відхилятися від порядку голосування, встановленому на законодавчому рівні, нормативні акти все ще містять багато обов'язкових норм. Вони включають прийняття рішень з таких питань, як зміна розміру статутного капіталу, припинення діяльності компанії тощо, тобто ключові питання компанії. У цих випадках, враховуючи важливість таких питань для діяльності компанії, має сенс розрахувати більшість голосів (іноді кваліфіковану більшість) з голосів усіх учасників.

Проілюстровані вище приклади з досвіду зарубіжних правових систем, власне, демонструють тенденцію до встановлення таких правових вимог до прийняття рішень загальними зборами, що не є обтяжливим для учасників.

Якщо учасники погоджуються на процедуру голосування, за якою власник частки <50% може прийняти одноособово рішення відповідно до процедури голосування на загальних зборах, то закон не повинен перешкоджати такій готовності інших учасників. Відповідно до цього методу учасники, які не беруть участі у зборах, фактично уповноважують інших учасників (незалежно від розміру їх акцій) приймати рішення. Нарешті, небажання окремих учасників брати участь у загальних зборах акціонерів не повинно перешкоджати діяльності компанії. Можливо, практика буде дотримуватися широкого тлумачення ч. 5 ст. 34 Закону «Про ТзОДВ» і визнає легітимним використання голосування "більшості присутніх". Це отримає практичні переваги від скасування вимоги про кворум та допоможе перейти від терміновості регулювання корпоративних

відносин до надання учасникам більших можливостей, сприятиме оптимальному порядку корпоративного управління.

2. Проблема визначення відповідача

У рамках цього питання доцільно акцентувати увагу на рішення ВС у справі № 916/524/19 [9]. Згідно з матеріалами справи, учасник ТОВ звернувся за судовим захистом, подавши позов до ТОВ та двох учасників ТОВ про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ та скасування реєстраційних дій/записів. Відповідачами у цій справі є ТОВ та фізичні особи – учасники ТОВ. Разом з тим, *ВС констатує, що відповідачем у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів є господарське товариство, а не його окремі учасники (акціонери), оскільки відповідне рішення є результатом волевиявлення не окремого учасника, а загальних зборів учасників як органу товариства.*

Суд зауважив, що недійсність рішення, прийнятого на зборах учасників товариства з обмеженою відповідальністю, та скасування реєстраційної дії / запису як похідної вимоги були обґрунтовано подані саме до товариства . Верховний Суд звернув увагу скаржника на те, що апеляційний суд закрит справу у частині позовів до учасників ТОВ. Щодо позову до товариства з обмеженою відповідальністю рішення суду першої інстанції було залишено без змін. З огляду на це, твердження апелянта про те, що апеляційний суд «фактично позбавив позивача можливості подальшого виконання рішення та, таким чином, позбавив його можливості захищати свої права та законні інтереси», є помилковим. Таким чином, відповідачем у цих справах може бути лише товариство, а не окремі його учасники.

3. Проблема процедурних порушень

Проблема процедурних порушень дуже широка, оскільки у законодавстві не визначено, які порушення класифікуються, наприклад, як суто процедурні та змістовні, тобто ті, в яких імпліцитно виражена сутність

тих чи інших юридично значущих дій учасників та органів товариств, що у будь-якому разі спричиняє його недійсність. Важливо, виокремити коло процедурних порушень, які є підставою для недійсності рішення, а які не мають такого наслідку.

Відповідно до Постанови [10] ВП ВС визнав, що рішення загальних зборів було незаконним у даній справі. Обгрунтовано тим, що позивача не було повідомлено про дату і час проведення загальних зборів, також у справі був долучений протокол, який включав недостовірну інформацію про присутність та участь позивача у прийнятті рішень, а також встановлено, що його підпис на протоколі загальних зборів був підроблений.

Суд також зазначив, що доводи скаржника у касаційній скарзі щодо неправомірної відмови апеляційного господарського суду у задоволенні його клопотання про залучення до участі у справі третьої особи без самостійних вимог щодо предмета спору ОСОБА_3, якого призначено директором ТОВ після звільнення позивача з цієї посади, відхиляються, з огляду на те, що оспорювані рішення загальних зборів учасників стосуються лише корпоративних прав останніх, тоді як ОСОБА_3 не є учасником цього товариства, тому трудові відносини з ним не підлягають розгляду в межах цієї справи. Іншими словами, у випадку корпоративних спорів, навіть якщо вирішується питання прав та обов'язків третіх осіб, ці особи можуть не бути залученими до участі у справі і про справи не повідомляється. У цьому контексті розкриваються досить очевидні ризики незахищеності від рейдерських захоплень і нівелювання комп'ютерного контролю.

4. Проблема визначення поняття «порушення» корпоративних прав

Визнання в судовому порядку недійсним рішення загальних зборів товариства, на підставі якого уповноваженою особою укладено спірний

договір, не може бути підставою для визнання його недійсним, оскільки це не порушує права та законні інтереси учасника цього товариства. Відповідні висновки містяться у постанові Верховного Суду за справами № 916/2084/17 та № 905/2559/17 від 8 до 15 жовтня 2019 року та № 904/10956/16 від 3 грудня 2019 року. Ці висновки в ухвалі (в якій) там декількп мають загальний характер, і сфера їх застосування не залежить від розміру частки учасника в статутному капіталі.

Право на участь в управлінні юридичною особою як бізнес-суб'єктом, особливо через право брати участь у загальних зборах акціонерів, є правом корпоративним. Отже, якщо учасники не можуть бути присутніми на загальних зборах акціонерів та / або не можуть належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного зборів, зареєструватися для участі тощо внаслідок порушення відповідальними особами (органами) правил проведення та скликання загальних зборів акціонерів, то вказані дії відповідальних суб'єктів кваліфікуються як такі, що спрямовані на перешкодження реалізації своїх корпоративних прав учасниками (акціонерами).

Повноваження органу управління товариства, який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з сукупністю правомочностей учасників товариства як держателів корпоративних прав, які діяти від імені товариства не мають права.

5. Проблема порушення права особи як учасника товариства

Судова практика щодо захисту прав учасників товариства, акціонерів полягає в тому, що такі особи не можуть звертатися за судовим захистом для відстоювання прав та інтересів інших учасників товариства та самої компанії, а також не можуть обґрунтовувати свої вимоги порушенням прав інших учасників.

ВС України у справі № 904/4669/18 зазначає на актуальність вищевказаної тези з огляду на наступне[11]. Право на звернення до суду не

є абсолютним і обмежено вимогами процесуального закону. Наприклад, положення ст. ст. 41, 45, 53 ГПК дозволяють звернутися до суду в інтересах інших осіб у випадках, коли таке право прямо надано законом.

Зокрема, згідно зі ст. 54 ГПК право на звернення до господарського суду в інтересах юридичної особи передбачено для власника, учасника або акціонера, якому належать 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства або частка у власності юридичної особи, у разі подання позову про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі його посадовою особою.

Інші вимоги, подані цими особами на користь господарських товариств, пред'являються лише за регламентації такого права у процесуальних законах. Можна резюмувати, що вказане обмеження права учасників (акціонерів) висувати непрямі вимоги слід вважати штучним.

Якщо звернутися до іноземного досвіду, то питання визначення кола суб'єктів оскарження більш досконало вирішено в Німеччині. Так, Закон Німеччини «Про акціонерні товариства», містить статтю 245, яка наводить чіткий перелік суб'єктів, що мають право на оскарження рішення: 1) акціонер, який був присутній на загальних зборах, якщо він голосував проти рішення загальних зборів; 2) акціонер, який не брав участі у загальних зборах, якщо він неправомірно не був допущений на них, або якщо загальні збори були скликані неналежним чином, або якщо питання, з якого приймалося рішення, не було належним чином опубліковане; 3) кожний акціонер, якщо інший акціонер, здійснюючи право голосу, намагався на шкоду товариству чи його акціонерам набути для себе чи третьої особи особливі вигоди, а рішення сприяло цій меті, за винятком випадків, коли таке рішення надає компенсацію акціонерам за збитки; 4) правління; 5) кожний член правління чи наглядової ради, якщо в результаті прийняття рішення вони здійснили б діяння, що є кримінальним чи адміністративним правопорушенням, або б були зобов'язані відшкодувати

збитки [12]. На нашу думку, доречно і виправдано імплементувати у національне законодавство підхід деталізованого переліку суб'єктів оскарження рішення загальних зборів, з конкретизацією умов подання ними відповідного позову.

6. Дотичною до тематики попереднього пункту, але яку не можна не розкрити, є **проблема охорони прав третіх осіб**

У постанові від 19 лютого 2019 року (справа № 910/12807/16) [13] Верховний Суд не просто роз'яснив нюанси захисту корпоративних прав акціонерів, порушених через недотримання порядку їх скликання й проведення, а й розповів про права третіх осіб на звернення до суду з апеляцією. Так, якщо скажник звертається згідно зі ст. 254 ГПК як особа, яка не брала участі у справі, але суд вирішував питання про її права, інтереси й обов'язки, то він повинен обґрунтувати, що оскаржуване судове рішення стосувалося його прав, інтересів та обов'язків. Зв'язок має бути *очевидним і безумовним*. Сам суд повинен дійти висновку при прийнятті скарги на рішення чи вирішує певний вердикт питання прав та інтересів цієї особи.

Крім того, у вказаній правовій позиції вказано, що недотримання встановленого порядку скликання та проведення зборів акціонерів компанії не слід розглядати як порушення прав інших осіб, крім учасників та акціонерів. Однак, якщо заявник, який не є акціонером, був обраний представником компанії (наприклад, членом наглядади), він може брати участь у справі як третя особа, яка заявляє або не заявляє самостійних вимог на предмет позову та може отримати можливість реалізувати своє право на оскарження рішення суду.

З проблемою охорони прав третіх осіб пов'язана проблема визначення кола суб'єктів оскарження рішення загальних зборів. Зокрема, чи можуть подавати такі позови спадкоємці, інші правонаступники учасників, не будучи при цьому учасниками товариства. Стосовно

спадкоємців, існує позитивна судова практика ВП ВС, якою зазначено, що до спадкоємця учасника товариства, у тому числі й колишнього, переходить, зокрема, право на оскарження рішення загальних зборів про виключення спадкодавця із числа учасників товариства, проте корпоративні права лише фактом спадкування ним не набуваються [14].

7. Проблема наслідків визнання рішень загальних зборів недійсними

У постанові КГС ВС від 3.04.2018 у справі №914/758/17 [15] щодо вимоги про скасування держреєстрації змін до установчих документів та відомостей про юрособу зазначено таке. Вимога є передчасною, недоцільною з огляду на те, що порядок скасування державної реєстрації змін до установчих документів і відомостей про юридичну особу, внесених на підставі протоколу загальних зборів учасників, рішення яких визнається недійсним, визначений законом і є *наслідком визнання недійсним рішення загальних зборів*. Такий підхід є досить важливим, адже від вимоги про визнання недійсним рішення залежать всі інші вимоги, які як наслідки недієності рішення загальних зборів товариства, є похідними.

8. Проблема порушення порядку скликання

Дещо детальніше можна зупинитися на тому, що корпоративні права можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання порядку скликання і проведення загальних зборів, якщо, зокрема, учасник не зміг взяти участь у загальних зборах; не мав можливості належо підготуватися до розгляду питань порядку денного; не міг зареєструватися для участі у засіданні; не зміг належним чином реалізувати своє право на участь в управлінні (постанова ВП ВС від 03.12.2019 № 904/10956/16 [16]).

При цьому позивачеві не може бути відмовлено у визнанні недійсним рішення загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з рішень зборів, оскільки вплив учасника (члена) на прийняття загальними зборами рішень не

вичерпується лише голосуванням (постанова ВС від 06.03.2018 № 907/167/17 [17]).

Таким чином, своєчасне і належне повідомлення учасника юридичної особи про скликання загальних зборів є важливим для належного юридичного оформлення волі при прийнятті рішень вищим органом, щоб кожен з учасників міг підготуватися і сформулювати свою думку щодо питань, які розглядаються на зборах, та повноцінно взяти участь у їх обговоренні. При цьому, усталеною практикою є те, що судами позивачеві не може бути відмовлено у визнанні недійсним рішення загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з рішень зборів, оскільки вплив учасника (члена) на прийняття загальними зборами рішень не вичерпується лише голосуванням.

9. Проблема використання належного способу захисту

Прикладом застосування ефективного способу захисту є постанова у справі № 914/921/18[18]. Встановлено, що у судовому порядку недійсним може бути визнане рішення позачергових загальних зборів учасників, а не протокол. Такого способу захисту, як скасування протоколу позачергових загальних зборів, цивільне, господарське законодавство не передбачає.

Однак суд може захищати права чи інтереси громадян в інший спосіб, який визначається не тільки договором чи законом, але й судом за обставин, передбачених законом (ч.2 ст. 16 ЦК). У даному контексті варто окремо зупинитися на тому, що досі не втрачає актуальності і релевантності позиція, згідно з якою, якщо судом буде встановлено, що наявність реєстраційного запису в ЄДР за рішенням недійсних загальних зборів щодо зміни статутного або складеного капіталу, зміни складу учасників порушує корпоративні права позивача, то наявна законна підстава для задоволення позовної вимоги про скасування відповідно реєстраційного запису [19].

Тому, вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників і самого товариства, уникати зайвого втручання в питання діяльності товариства, які вирішуються виключно рішенням загальних зборів учасників товариства та надавати оцінку добросовісності інших учасників товариства, які в разі задоволення позовних вимог будуть позбавлені можливості реалізувати та захистити свої права.

У даному питанні неможливо оминати досвід Великобританії щодо способу захисту від недобросовісних дій у порушення прав акціонерів (учасників). Так, згадуваний Закон «Про компанії» (англ. – «Companies Act») 2006 року є ключовим у проведенні дослідження означеного вище аспекту [7]. Однією з особливостей Закону «Про компанії» є наявність у ньому серед іншого специфічних інструментів судового захисту корпоративних прав.

Один із таких передбачено секцією 994 Закону – звернення до суду про видачу судового ордеру, у зв'язку з тим що в діяльності компанія проявляє несправедливу поведінку стосовно акціонера чи певної групи акціонерів, чим завдає шкоду їхнім інтересам. На практиці для встановлення наявності ознак несправедливої поведінки суди вдаються до так званого «тесту на несправедливість». Його сутність полягає в тому, що несправедливість у діях компанії має бути об'єктивною, тобто такою, що є очевидною не тільки самому заявнику, а й пересічній особі. Звісно, вживання терміна «об'єктивний» варто розглядати з певною мірою умовності, адже за таких обставин суди в будь-якому разі апелюють до суб'єктивного погляду, однак не заінтересованої особи, а «стороннього глядача» [20, с. 60-61].

10. Проблеми застосування позовної давності

Законом України «Про ТзОДВ» розширено перелік підстав застосування спеціальної позовної давності, доповнено ст. 258 ЦК вимогами про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства.

При цьому незважаючи на те, що дія вказаного Закону поширюється лише на два види господарських товариств, завдяки внесеним змінам передбачено спеціальну позовну давність щодо усіх видів товариств, якщо інший строк не передбачено спеціальними законами (наприклад, ст. 50 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Ця норма набула чинності одночасно із Законом України «Про ТзОДВ» і вона не має зворотної сили. При цьому з моменту введення в дію коментовані положення (п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК) стали невід'ємною частиною ЦКУ, тому на них поширюються вимоги щодо їх дії у часі, за якими норми ЦКУ про позовну давність застосовуються до позовів, строк пред'явлення яких, встановлений законодавством, що діяло раніше, не сплив до набрання чинності цим Кодексом (п. 6 Прикінцевих і перехідних положень ЦК). Спеціальний скорочений строк позовної давності в один рік застосовується до визнання недійсним рішення загальних зборів товариства, які відбулися до набрання цим законом чинності, про що вказав ВС.

Як правильно зазначили суди, норми, закріпленої в пункті 8 частини 2 статті 258 ЦКУ, як на момент прийняття спірних рішень загальних зборів, так і на момент звернення із позовом не існувало, з огляду на що суди дійшли правильного висновку про те, що зазначена норма не може бути застосована до спірних правовідносин, що виникли раніше [21].

Іншою проблемою є відчуження корпоративних прав у вигляді акції, часток, коли вже відбулося порушення цих прав і є підстави за визнання відповідного рішення загальних зборів товариства недійсним. Виникає питання про застосування позовної давності до таких вимог, але за

позовами покупців, інших набувачів та правонаступників. Відповідно до ст. 262 ЦК заміна сторони у зобов'язанні не впливає на перебіг позовної давності, однак аналогічного положення для заміни сторони у корпоративних відносинах ЦК не містить. Тут можливі два варіанти. Перший — застосування ст. 262 ЦК за аналогією (ч. 1 ст. 8 ЦК) до корпоративних відносин. Другий — виходити із відсутності у ЦК відповідного положення. Але очевидно, що проблема потребує вирішення на законодавчому рівні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Визнання недійсними рішень загальних зборів господарських товариств є ефективним способом захисту корпоративних прав їх учасників, однак його законодавче регулювання потребує розробки і удосконалення. Слід визначити у законодавстві коло суб'єктів, які мають право на оскарження таких рішень, із зазначенням умов реалізації цього права, підстав та наслідків недійсності. Вважаємо, що є підстави для доповнення ч. 2 ст. 16 ЦК таким способом захисту, як визнання недійсним рішення загальних зборів товариства. Надалі наукової уваги заслуговує проблема детального аналізу питання про розмежування абсолютно недійсних (нікчемних) і відносно недійсних (оспорюваних) рішень.

Література

1. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / [В.А. Васильєва, А.В.Зеліско, В.В. Луць, І.Б. Саракун, Л.В. Сіщук та ін.]; за заг. ред. проф. Васильєвої В.А. Івано-Франківськ, 2017. 612 с.
2. «Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства» [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 жовтня 2018 р., м.

- Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім.Ф.Г.Бурчака НАПрН України; заг. ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В.Луця. 2018. 199 с.
3. Корпоративні спори. Коментар судової практики (Серія «Проблеми судової практики»). Спасибо-Фатєєва І. В., Крат В. І., Філатова Н. Ю. та ін.; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. Право, 2018. 288 с.
 4. Постанова ВС України у справі № 927/242/19 від 05 листопада 2019 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85617383>
 5. Постанова ВС України у справі № 922/298/19 від 18 червня 2020 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89957306>
 6. Die Übersetzung berücksichtigt die Änderung (en) des Gesetzes durch Artikel 10 des Gesetzes vom 17. July 2017 (BGBl. I S. 2446) Der Stand der deutschsprachigen Dokumentation kann aktueller sein. Vergleichen Sie dazu bitte. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/
 7. Companies Act 2006 // Legislation.gov.uk URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>
 8. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000941037>
 9. Постанова ВС України у справі № 916/524/19 від 13 лютого 2020 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87735378>
 10. Постанова ВС України у справі № 915/540/16 від 04 лютого 2020 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87454071>
 11. Постанова ВС України у справі № 904/4669/18 від 28 лютого 2019 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181036>
 12. German Stock Corporation Act (Aktengesetz). English translation as at May 10, 2016. URL: <http://www.nortonrosefulbright.com/files/german-stock-corporation-act-147035.pdf>
 13. Постанова ВС України у справі № 910/12807/16 від 19 лютого 2019 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79991000>

14. Постанова ВС України у справі № 392/1213/17 від 11.09.2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84975970#>
15. Постанова ВС України у справі № 914/758/17 від 03 квітня 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73160763>
16. Постанова ВС України у справі № 904/10956/16 від 03 грудня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86241670>
17. Постанова ВС України у справі № 907/167/17 від 06.03.2018 р. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72645204>
18. Постанова ВС України у справі № 914/921/18 від 24 квітня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81435030>
19. Постанова ВП ВС України від 04.09.2018 у справі № 904/5857/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76536465>
20. Смірнов Г. Правове регулювання захисту корпоративних прав: порівняльно-правовий аналіз [Текст] / Георгій Смірнов // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5. С. 60-65.
21. Постанова ВП ВС від 10.10.2019 у справі № 916/1807/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84916136>

References

1. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / [V.A. Vasylyjeva, A.V. Zelisko, V.V. Lucj, I.B. Sarakun, L.V. Sishhuk ta in.]; за заг. ред. проф. Vasylyjevoji V.A. Ivano-Frankivsjk, 2017. 612 s.
2. «Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства» [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 жовтня 2018 р., м. Івано-Франківськ) / NDI приватного права і підприємництва ім. F.Gh. Burchaka NAprN України; заг. ред. д-ра юрид. наук, акад. NAprN України V.V. Lucja. 2018. 199 s.

3. Korporatyvni spory. Komentar sudovoji praktyky (Serija «Problemy sudovoji praktyky»). Spasybo-Fatjejeva I. V., Krat V. I., Filatova N. Ju. ta in.; za zagh. red. I. V. Spasybo-Fatjejevoji. Kharkiv. Pravo, 2018. 288 s
4. Postanova VS Ukrainy u spravi # 927/242/19 vid 05 lystopada 2019 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85617383>
5. Postanova VS Ukrainy u spravi # 922/298/19 vid 18 chervnja 2020 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89957306>
6. Die Übersetzung berücksichtigt die Änderung (en) des Gesetzes durch Artikel 10 des Gesetzes vom 17. July 2017 (BGBl. I S. 2446) Der Stand der deutschsprachigen Dokumentation kann aktueller sein. Vergleichen Sie dazu bitte. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/
7. Companies Act 2006 // Legislation.gov.uk URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>
8. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000941037>
9. Postanova VS Ukrainy u spravi # 916/524/19 vid 13 ljutogho 2020 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87735378>
10. Postanova VS Ukrainy u spravi # 915/540/16 vid 04 ljutogho 2020 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87454071>
11. Postanova VS Ukrainy u spravi # 904/4669/18 vid 28 ljutogho 2019 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181036>
12. German Stock Corporation Act (Aktengesetz). English translation as at May 10, 2016. URL: <http://www.nortonrosefulbright.com/files/german-stock-corporation-act-147035.pdf>
13. Postanova VS Ukrainy u spravi # 910/12807/16 vid 19 ljutogho 2019 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79991000>
14. Postanova VS Ukrainy u spravi # 392/1213/17 vid 11.09.2019 r. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84975970#>

15. Postanova VS Ukrainy u spravi # 914/758/17 vid 03 kvitnja 2018 r. URL:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73160763>
16. Postanova VS Ukrainy u spravi # 904/10956/16 vid 03 ghrudnja 2019 r.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86241670>
17. Postanova VS Ukrainy u spravi # 907/167/17 vid 06.03.2018 r. URL:
<https://verdictum.ligazakon.net/document/72645204>
18. Postanova VS Ukrainy u spravi # 914/921/18 vid 24 kvitnja 2019 r. URL:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/81435030>
19. Postanova VS Ukrainy u spravi # 904/5857/17 vid 04.09.2018 r.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76536465>
20. Smirnov H. Pravove rehuliuвання zakhystu korporatyvnykh prav: porivnialno-pravovy analiz [Tekst] / Heorhii Smirnov // Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo. 2019. # 5. S. 60-65.
21. Postanova VS Ukrainy u spravi # 916/1807/17 vid 10.10.2019. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84916136>